

Міжнародний науковий круглий стіл :

«Індія – країна успішних перетворень»

(до 75-річчя Дня Республіки Індія та 25-річчя Всеукраїнської асоціації індологів).

20 лютого 2025 року у конференц-залі ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбувся Міжнародний науковий круглий стіл: «Індія – країна успішних перетворень» (до 75-річчя Дня Республіки Індія та 25-річчя Всеукраїнської асоціації індологів). Він продовжив традицію міжнародних наукових круглих столів, що проводяться Всеукраїнською асоціацією індологів та Державно установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» і присвячуються важливим подіям та датам Республіки Індія та Всеукраїнської асоціації індологів (ВАІ).

Почесними учасниками круглого столу були українські дипломати, що внесли значний вклад у розвиток українсько-індійських відносин у галузі економіки та в гуманітарній сфері: Шмачков Петро Леонідович – торговий представник України (керівник Торгово-економічної місії) при Посольстві України в Республіці Індія (2007–2010 рр.), Коновалов Іван Сергійович – Радник з економічних питань (2015–2021 рр.), Тимчасово повірений у справах (2021–2023 рр.) Посольства України в Республіці Індія, а також Устінова Валентина Федорівна – віце-президент Товариства «Україна – Індія» (2006–2016 рр.), відповідальний секретар Товариства «Україна – Індія» (1991–2022 рр.), представники індійської діаспори в Україні: Рам Данге – представник об'єднання індійських бізнесменів в Україні «Індія клуб», директор К⁰ «Індраяні Оверсиз», Санжай Гоял, Сурья Мані, Саван Кумар, Винит Томар – представники громадянського об'єднання «Індійське суспільство в Україні».

У круглому столі взяли участь провідні фахівці-індологи, науковці академічних закладів України – Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інституту сходознавства імені Агатангела Кримського НАН України, Інституту філософії імені Григорія Сковороди НАН України, співробітники Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, а також викладачі провідних українських вишів – Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського державного торговельно-економічного університету, Київського національного лінгвістичного університету, співробітники Національного художнього музею України, Українського культурного фонду.

Голова Всеукраїнської асоціації індологів, Голова Оргкомітету, к.і.н., провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» Лукаш Ольга Іванівна відкрила роботу ювілейного круглого столу. У своєму *Вступному слові* вона представила учасників міжнародного наукового заходу, ознайомила їх із регламентом, програмою круглого столу, яка включала

обговорення наукових доповідей, презентацію нового індологічного видання – (*Індія: давнина і сучасність: збірник наукових праць*. Вип. III / від. наук. ред. О.І. Лукаш; НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Всеукраїнська асоціація індологів. К., 2025. 286 с.), а також передбачала ознайомлення з виставкою наукових та науково-популярних книжок та вернісажем художніх творів з індійської тематики, авторами яких є українські фахівці – члени ВАІ.

Кудряченко Андрій Іванович – Директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України у своєму *Вітальному слові* учасникам круглого столу відмітив роль та значення Республіки Індія в умовах сучасних глобальних викликів, підкреслив важливість для України позиції Індії як країни «глобального Півдня», особливо в питаннях війни та миру у сучасному світі, у стримуванні ядерної небезпеки для України та інших країн світу, у напрямку припинення російсько-української війни, справедливого вирішення територіальних питань, у наданні Україні гуманітарної допомоги під час війни та післявоєнної відбудови. У своїй промові директор Інституту зробив акцент на унікальності індійської цивілізації, він підкреслив, що Індія – це особливий та багатогранний світ, який поєднує як стародавні традиції, так і сучасність індійського суспільства. Сьогодні ця країна є найбільшою економікою у Південній Азії, яка динамічно розвивається та демонструє високі показники економічного розвитку. Зокрема в минулому році в Індії було створено 25 млн. нових робочих місць. Індія сьогодні – це найбільша демократія в світі, яка налічує близько 600 млн. виборців. За роки незалежності в країні була побудована розвинута наукова структура. Республіка Індія є ядерною державою, що свідчить про її потенціал та роль на світовій арені. Безумовно ця країна представляє інтерес щодо вивчення її історії та сучасного стану, а також пошуку шляхів розвитку плідного співробітництва між Україною та Індією.

Лукаш Ольга Іванівна – к.і.н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Голова Всеукраїнської асоціації індологів у своїй доповіді «Всеукраїнська асоціація індологів: 25 років діяльності» представила короткий огляд роботи асоціації індологів за 25 років існування. Вона відмітила, що за цей період асоціація організувала і провела 5 Всеукраїнських конференцій індологів, які збирали для обміну досвідом велику кількість цих фахівців із різних регіонів України, здійснила більше 200 наукових заходів, присвячених різним проблемам розвитку сучасної Індії – міжнародних конференцій, наукових круглих столів, семінарів, презентацій. Матеріали цих наукових заходів опубліковані у збірниках наукових праць «Індія: давнина і сучасність», «Індологія в Україні (Всеукраїнські конференції індологів: тези, доповіді, промови, статті)», в публікаціях матеріалів і тез міжнародних індологічних конференцій, круглих столів, семінарів. За роки своєї діяльності ВАІ зробила значний внесок у розвиток українсько-індійських наукових, гуманітарних, громадських зв'язків –

приймала вищих керівників Республіки Індія (у 2005 році – Президента Індії Абдула Калама, у наступні роки – керівників наукових центрів індійських університетів), а також багатьох індійських вчених і фахівців. Асоціація також здійснила наукові спільні українсько-індійські проекти зі вченими та викладачами наукових установ та вишів Індії (2007, 2008, 2013 роки), організувала Дні науки і культури Індії в Україні (2015, 2018, 2020 роки). У серпні 2024 року група провідних індологів та членів ВАІ брала участь у зустрічі прем'єр-міністра Республіки Індія Нарендри Моді з представниками індійської діаспори в Україні, що була організована Посольством Республіки Індія в Україні. Багаторічна робота Всеукраїнської асоціації індологів значною мірою сприяла розвитку українсько-індійських відносин у галузі гуманітарних наук, освіти, культури та отримала високу оцінку з індійської сторони, перш за все з боку Посольства Республіки Індія в Україні.

Толстов Сергій Валеріанович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» у доповіді «Проблеми і перспективи становлення Індії як однієї з провідних держав глобальної економіки» у своїй доповіді відмічав наступне. Сьогодні Індія – п'ята за величиною економіка світу. Вона поступається Німеччині, Японії, Китаю та США, але їй вже пророкують третє місце у глобальному рейтингу. За останнім прогнозом Міжнародного валютного фонду (грудень 2024 р.), у 2026 р. Індія може обігнати Японію, а в 2027 р. – Німеччину. Якщо ці прогнози підтвердяться, Індія стане третьою за масштабами економікою у світі і за показниками валового внутрішнього продукту (ВВП), і за індексом показників купівельної спроможності (ПКС). Індія лідирує і в глобальному рейтингу економічного зростання, що розглядається як свідчення сталого розвитку та успішної стратегії у внутрішній та зовнішній політиці. Уряд прем'єр-міністра Нарендри Моді виступає з критикою існуючого міжнародного порядку й підтримує концепцію багатопольярного світу. Правляча в Індії Бхаратія джаната парті («Народна партія Індії»), яка дотримується націоналістичних принципів, уособлює прагнення Індії посісти вагоме місце серед провідних великих держав світу. Водночас уряд Індії стикається зі складними проблемами у внутрішній та зовнішній політиці. Головним геополітичним суперником Індії вважається Китай, який посилює свою присутність у регіоні Південної Азії. Економіка Індії потерпає від структурних дисбалансів, а в індійському суспільстві досі залишається актуальним подолання соціокультурних, етнічних та релігійних протиріч.

Деменко Олександр Федорович – кандидат політичних наук, доцент, учений секретар, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» у доповіді «Проблеми та перспективи економічного розвитку Індії в сучасних умовах» відмічав, що зовнішньоторговельна політика Індії реалізується на підставі програми зовнішньоторговельної політики на 2023–2028 роки (India's Foreign Trade Policy, 2023-2028). Програма націлена на збільшення обсягів експорту та

вбудовування країни у глобальні ланцюги міжнародного економічного співробітництва. У січні – вересні 2024 році обсяг товарного експорту країни склав \$333,084 млрд, а імпорту – \$522,458 млрд. Відносно невисока частка зовнішньої торгівлі у ВВП країни (близько 35%) свідчить, що торговельні операції спрямовані переважно на внутрішній ринок. Цим обумовлена й незначна частка Індії у світовій торгівлі (близько 1,8%). При цьому Індія демонструє більші успіхи у зовнішній торгівлі послугами: у січні – вересні 2024 р. обсяг експорту послуг склав \$271,364 млрд, імпорту – \$145,594 млрд, що є свідченням успішного розвитку наукомістких галузей індійської економіки. Частка Індії на глобальному ринку послуг становить майже 3,5%. Основний обсяг індійської торгівлі послугами становлять виробництво програмного забезпечення, аутсорсинг бізнес-процесів, транспортні та туристичні послуги. Сучасна інвестиційна політика Індії побудована на засадах відкритості національної економіки й спрямована на залучення іноземного підприємницького капіталу. За перші дев'ять місяців 2024 року до Індії надійшло \$42,17 млрд прямих інвестицій, що приблизно в півтора рази більше, ніж за 2023 рік. Головними інвесторами в індійську економіку виступають компанії з Великої Британії, Японії, США, ФРН, Франції, ОАЕ, Маврикія та Сінгапуру. У галузевій структурі розподілу прямих іноземних інвестицій в індійській економіці домінують автомобілебудування, фармацевтика, хімічне виробництво, сфера інформаційних технологій та відновлювана енергетика.

Городня Наталія Данилівна – доктор історичних наук, професор, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка у своїй доповіді «Сучасне індійське суспільство: традиції та інновації» відзначила, що за роки незалежності Індія демонструє значний прогрес у сферах освіти, боротьби з бідністю, підвищення стандартів життя та акцентувала увагу на суттєвому збільшенні, особливо з початку XXI ст., середнього класу, який є чисельним, динамічним і конкурентоздатним на глобальному ринку праці. Паралельно із залученням у сучасні сфери глобальної економіки його представники продовжують зберігати індійські традиції, навіть під час проживання за кордоном. Це є елементом «м'якої сили» Індії та водночас актуалізує важливість розвитку міжкультурної комунікації представників різних етносів, культур і держав.

Борділовська Олена Анатоліївна – доктор політичних наук, доцент, завідувач відділу Національного інституту стратегічних досліджень виступила з доповіддю «Єдність у різноманітності: вражаючий досвід Індії». Вона акцентувала увагу на тому, що безперервна традиція цивілізаційного розвитку Індії, яка нараховує майже 5 тисячоліть, забезпечила величезну культурну й духовну спадщину, вона не перестає вражати світ своїми досягненнями. Особливості індійської цивілізації – пріоритет мирного співіснування і ненасилля, глибинний зв'язок із природою, толерантність і взаємозбагачення – справили визначний вплив на всі сфери життя індійців. Одним із найбільш вдалих порівнянь для індійського суспільства є порівняння з калейдоскопом:

різноманітна яскрава мозаїка складає цілісну картину. Це – калейдоскоп географічних умов, кліматичних зон, природних багатств, релігій, рас, націй і народів, мов, мистецтв. Не зважаючи на справді вражаючу строкатість – етнічну, культурну, релігійну, політичну, кожен мешканець цієї давньої країни все ж таки передусім відчуває себе індійцем, представником однієї з найдавніших цивілізацій світу, коріння якої сягає п'ять тисяч років. «Океаном людських спільнот» називав свою країну відомий поет-гуманіст Рабіндранат Тагор, вірогідно, саме йому належить авторство найбільш популярної національної ідеї в Індії – «Єдність у різноманітності». Саме ця формула є найбільш чітким визначенням особливостей індійської цивілізації, як в минулому, так і тепер, вона засвідчує індійський «плюралізм у всьому».

Олійник Олег Миколайович – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» у доповіді «Політика Нарендри Моді в регіоні Індійського океану» зауважив, що прихід Нарендри Моді до влади фактично перевернув політичний підхід, якого Індія дотримувалася щодо Індійського океану протягом останнього півстоліття. Ще у кінці 1960-х років прем'єр-міністр Індії Індіра Ганді звернулася до всіх великих держав вийти з Індійського океану через побоювання суперництва між ними. Такий підхід узгоджувався зі сприйняттям Індії як країни Третього світу, що не поєднується з її бажанням бути економічно незалежною і дистанціюватися від Великої Британії, яка довгий час була основним гарантом безпеки в Індійському океані. Однак останній прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді, усвідомлюючи безперспективність такої політики, розпочав більш амбітну зовнішню політику в Індійському океані. Сповнений рішучості, він не вагаючись заявив про готовність взяти на себе відповідальність за безпеку Індійського океану та просування регіональних основ та принципів колективної безпеки і економічної інтеграції. У наш час Індія демонструє достатню впевненість щодо співпраці зі Сполученими Штатами у власних інтересах, а також щодо залучення Китаю до вирішення морських питань у вказаному регіоні. Наполеглива діяльність Нарендри Моді у пошуку дієвої безпекової системи у регіоні Індійського океану через посилення участі в ній як малих, так і великих держав, а також у напрямку розширення в регіоні економічної та військової міжнародної співпраці, дає надію на можливість формування сприятливого сталого середовища та безпечного політичного і економічного клімату для успішного розвитку регіону Індійського океану.

Голубєв Костянтин Васильович – аспірант відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» у доповіді «Нарендра Моді: успіхи та перешкоди на шляху політика і реформатора» акцентував увагу на важливих питаннях розвитку сучасної Індії, яка після досягнення незалежності обрала своєрідну, комплексну модель розвитку та модернізації, досягла великих успіхів в економічному, науково-технічному, інноваційному та соціально-економічному прогресі за останні десятиріччя, незважаючи на всі труднощі та перешкоди, що стояли на її шляху. У цих напрямках розвитку були проведені

важливі реформи, більшість із яких завершилася позитивними результатами, у тому числі в останні десять років – з 2014 до 2024 рр. Безсумнівно, велика заслуга у цьому належить прем'єр-міністру Індії Нарендрі Моді – впливовому політику та сміливому реформатору, який успішно обирався на високу та відповідальну посаду прем'єр-міністра тричі – у 2014, 2019, 2024 роках. У представленій доповіді було надано характеристику його особистості як політичного лідера та короткий комплексний аналіз економічних і суспільно-політичних перетворень, що були здійснені під його керівництвом протягом останніх десяти років. Були окреслені успіхи, проблеми та перспективи подальшого розвитку Республіки Індія. Значну увагу приділено візиту Нарендри Моді в Україну (серпень 2024) та характеристиці основних напрямів подальшого українсько-індійського співробітництва.

Івадра Олена Амоко Давід – магістр зовнішньої політики, головний виконавчий директор громадської організації «Ранганатха» у доповіді «Танцювальна культура Андхра-прадеш: історико-культурний аналіз» проаналізував на прикладі танцювального мистецтва вказаного штату особливості та специфіку культурного розвитку Індії. У своїй доповіді він підкреслив наступні положення: танцювальна культура штату Андхра-Прадеш є одним із ключових елементів нематеріальної культурної спадщини регіону та країни. Вона поєднує багатовікові традиції класичного та народного танцю, кожен із яких виконує певну функцію в соціальному, релігійному та естетичному житті індійського суспільства. Танці цього штату мають не лише художнє значення, а й глибоку духовну символіку, що пов'язана з індуїстськими віруваннями, храмовими ритуалами та обрядами. Через поєднання музики, драми, пантоміми та складних ритмічних малюнків танцювальна культура Андхра-Прадешу стала засобом передачі історичних наративів, міфологічних сюжетів та моральних цінностей Індії. Класична та народна танцювальні традиції цього регіону сформувалися під впливом численних історичних процесів. На розвиток мистецтва значний вплив мали династії, що правили на території сучасного Андхра-Прадешу, кожна з цих епох зробила свій внесок у формування та популяризацію різних танцювальних стилів. Народні танці, своєю чергою, виникали як частина сезонних святкувань, військових ритуалів і сільських обрядів, зберігаючи автентичний характер і регіональну специфіку. Особливістю танцювальної культури Андхра-Прадешу є її багатофункціональність. З одного боку, танці є виразом естетичних ідей, що втілюються через витончені рухи, костюми та хореографічні композиції. Водночас вони мають сакральний вимір – багато стилів походять із храмових практик і були пов'язані з релігійним поклонінням. Так, танці у стилі Кучіпуді традиційно виконували як частину богослужінь, де танцівники вважалися посередниками між божественним світом і людьми. Крім того, танцювальні традиції мали важливе освітнє значення: через хореографічні вистави передавалися епічні історії, філософські концепти та моральні уроки, що сприяли формуванню культурної ідентичності індійської громади.

Бабій Олена Василівна – член Української кіноакадемії, експерт Українського культурного фонду, експерт Польського Інституту Посольства Республіки Польща в Україні виступила з цікавою доповіддю про індійський кінематограф на тему «Індійське кіно як вираз національної ідентичності». Вона відмітила, що у розмаїтті світового кіно, вірогідно, найяскравішим і найзагадковішим є індійський кінематограф, він відзначається своєю символікою і неординарністю і тісно пов'язаний із особливостями індійської культури, історія якої сягає глибини віків. Офіційно індійському кінематографу трохи більше 100 років. Першим індійським повнометражним німим фільмом став «Раджа Харішчандра» (1913 рік) режисера Дхундіраджа Говінди Пхалхе. Прем'єра стрічки відбулася 3 травня цього ж року. Цікавим є той факт (він характеризує неординарність та специфіку індійського життя), що цей видатний режисер зняв 95 повнометражних фільмів, але помер у важких злиднях, що сьогодні видається дивним з огляду на розміри гонорарів сучасних індійських кінематографістів і бюджети стрічок. Разом із тим сучасна Індія – це найпотужніша кінематографічна держава світу, яка виробляє від 600 до 1000 фільмів на рік, що втричі більше, ніж у Голлівуді. Щорічно в Індії продається 2,7 млрд квитків до кінотеатрів, що є найвищим світовим показником, в той час, як у країні з найбільшим населенням у світі вкрай мало кінотеатрів – лише 13 тисяч у порівнянні із майже 40 тисячами у США. Усьому світові знайома назва величезної індійської кіноіндустрії – Боллівуд, але індійське кіно – це не лише Боллівуд. У Боллівуді знімають фільми переважно мовою гінді, дещо менше стрічок на урду та пенджабі. На півдні країни потужно працюють Толлівуд – тут знімають фільми мовою телугу, та Коллівуд, де випускають фільми тамільською мовою, а також існує Моллівуд, це кінематограф штату Керала, що знімає фільми мовою малайялам. Необхідно відмітити і бенгальське кіно, яке до сьогодні залишається яскравим зразком потужної артхаусної хвилі сучасності. Доповідь супроводжувалася демонстрацією уривків найкращих індійських кінофільмів.

Круглий стіл завершився практичними *висновками* та наступними *заходами*:

1. Презентацією нового видання з індології – *збірника наукових праць* «Індія: давнина і сучасність». Вип. III, К., 2025. 286 с.
2. Ознайомленням учасників круглого столу з *виставкою* наукової та науково-популярної літератури з індійської тематики.
3. Оглядом *вернісажу* картин та малюнків з індійської тематики – авторськими роботами українських фахівців – членів Всеукраїнської асоціації індологів.

Програма круглого столу та фотогалерея – додаються.

Лукаш Ольга Іванівна,

Голова Оргкомітету конференції, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».